
bewust van af om zich tot een bepaalde stroming te rekenen. Zijn bezwaren tegen de orthodoxie waren duidelijk, maar ook het opkomende modernisme riep bij hem bedenkingen op. Hoewel hij veel van hun inzichten deelde (met name de ideeën van de Utrechtse hoogleraar C.W. Opzoomer over de religieuze ervaring), vond Sikkes de modernen eenzijdig intellectualistisch. Zij legden in de kerk academische maatstaven aan, terwijl het daar niet om filosofie ging maar om het aankweken van levensmoed. ‘Hoe kan men verwachten, dat een eenvoudige leek, om een Christen te zijn, zich eerst moet verdiepen in de doolhoven der wetenschap!’³⁵

Een man van het veilige midden was Sikkes echter allerm minst. In politiek opzicht behoorde hij tot de liberalen. Johan Rudolph Thorbecke (1798-1872) werd door hem vereerd als grondlegger van de Nederlandse constitutie, al vond hij hem op zijn oude dag al te voorzichtig. De staat zou op sociaal en met name op educatief gebied actiever kunnen optreden, zo viel Sikkes een jongere generatie liberalen als J.Th Buys (1826-1893) en Arnold Kerdijk (1846-1905) bij. Van de Leidse hoogleraar Buys, ‘een onzer uitstekendste regtsgeleerden’, las hij graag de heldere politieke commentaren in *De Gids*.³⁶ Zelf was hij een geharnaste voorstander van het openbaar onderwijs en van de invoering van de leerplicht. Sikkes liet daarover in 1869 een brochure verschijnen bij uitgeverij Gratama in Assen: *Verplicht onderwijs in zijne hooge belangr ijkh e id nader aangewezen en toegelicht*.³⁷ Leerplicht, zoals in het Pruisen van Bismarck, was een uitstekende gedachte. Sikkes was het niet eens degenen die daar een ‘Duitse’ aantasting in zagen van het Nederlandse vrijheidsideaal. Betekende het dan ‘vrijheid’ wanneer kinderen, in plaats van de school te bezoeken, al op jonge leeftijd naar het land of de fabriek gestudeerd werden? Ook de kerk kon ervan profiteren wanneer ieder minstens tot het twaalfde jaar onderwijs doorliep – liefst uiteraard het openbare, maar mits dat aan strikte kwaliteitseisen voldeed zo nodig het bijzondere. Opgroeien in volstrekte onwetendheid was de slechtste van alle opties. Voor de armen diende het openbaar onderwijs kosteloos te zijn. De theologie kon ervan profiteren. Dat menig beeld in de Bijbel niet letterlijk kon worden genomen begreep ieder die op school goed oplette. De Schrift bood geen feiten (die vormden het terrein van de wetenschap), maar een levensleer die om weerklank in het hart vroeg. In de kerk mocht het gaan om andere zaken dan wetenschap, het was hem zonneklaar dat versterking van kennis en zelfstandig inzicht nodig was voor mondigheid. De alternatieven waren onaanvaardbaar: hetzij onwetendheid, hetzij de leerstelling van het bijzonder onderwijs. Intellectuele vorming was een zaak van de school. Goed onderwijs was de beste waarborg tegen religieus fanatisme (‘dweeperij’) en bijgeloof.³⁸

³⁵ Idem, 63.

³⁶ V.R. Sikkes, *Verplicht onderwijs. Een woord in ’t belang der openbare neutrale school*, Assen 1869, 10.

³⁷ V.R. Sikkes, *Verplicht onderwijs in zijne hooge belangr ijkh e id nader aangewezen en toegelicht*, Assen 1869.

³⁸ V.R. Sikkes, *Verplicht onderwijs. Een woord in ’t belang der openbare neutrale school*, 5.